

Halina Karaś

Uniwersytet Warszawski

Jak upowszechnić wiedzę o polszczyźnie kresowej? O potrzebie multimedialnego przewodnika *Polszczyzna na Litwie*

Polszczyzna na dawnych Kresach Wschodnich doczekała się już wielu opracowań naukowych (por. np. wybór literatury w: Dawlewicz 2013, Geben 2010, Karaś 2002, 2013, Krasowska 2012, Kurzowa 1985, 1993b, Mędelska 1999-2001, Smułkowa red. 2009, 2011), prawie nie ma natomiast publikacji popularnonaukowych, adresowanych nie tylko do językoznawców, ale mających na względzie różnego typu odbiorców – wszystkich zainteresowanych Polakami i polszczyzną na Wschodzie. Pomyślana jako bardziej popularna praca Z. Kurzowej *Mowa Polaków na dawnych kresach wschodnich* (Kurzowa 1993a) dziś jest trudno dostępna, nie zawiera również przynajmniej syntetycznie przedstawionych wyników badań prowadzonych w ostatnich 20 latach już po jej wydaniu. Podobnie do szerszego kręgu odbiorców są adresowane niektóre prace prowadzone pod kierunkiem Janusza Riegera, zwłaszcza seria *Język polski dawnych Kresów Wschodnich* (Rieger red. 1995 i n.). Jednak w większości zawarte w wymienionej serii artykuły mają charakter bardziej naukowy niż popularnonaukowy. Brak więc takich opracowań językoznawczych, dotyczących polszczyzny kresowej, które – opracowane profesjonalnie i jednocześnie przystępnie, interesująco, bogato ilustrowane – byłyby skierowane do szerokiego kręgu czytelników. Jak upowszechnić zatem wiedzę o polszczyźnie kresowej, to ważny problem nie tylko lingwistyczny, ale i społeczny. Chodzi o to, by w społeczeństwie polskim nie były powielane stereotypy szkodliwe i krzywdzące dla Polaków ze Wschodu i dla tamtejszej polszczyzny.

Duże zainteresowanie internetowym przewodnikiem po gwarach polskich (Karaś red. 2009, 2011), obejmującym tylko gwary z terenu tzw. Polski etnicznej, i pytania internautów, dlaczego nie uwzględniliśmy polszczyzny na Wschodzie, dają podstawy, by sądzić, że podobnie opracowany przewodnik po polszczyźnie na Wschodzie byłby dobrym uzupełnieniem dotychczasowego opracowania i przysłużyłby się popularyzacji wiedzy o Polakach i języku polskim na dawnych Kresach Wschodnich.

Optymalnym rozwiązaniem byłoby zatem opracowanie przewodnika multimedialnego uwzględniającego polszczyznę na całych Kresach, a więc północnokresową na Litwie, Łotwie i Białorusi oraz południowokresową na Ukrainie i w Rumunii. Jednakże przedsięwzięcie wymaga dużej liczby współpracowników, czasu i pieniędzy. Myślę, że można by było takie opracowania przygotowywać stopniowo, mogłyby się tu włączyć różne ośrodki badawcze, zajmujące się tymi zagadnieniami.

Projekt opracowania takiego przewodnika przedstawiłam już kilka lat temu w Wilnie na konferencji zorganizowanej przez Centrum Polonistyczne Uniwersytetu Wileńskiego. Wzbudził on duże zainteresowanie i deklaracje współpracy, niemniej jednak różne względy zadecydowały o odłożeniu tego projektu w czasie. Obecnie po

kilku latach funkcjonowania dwóch wersji przewodnika multimedialnego po gwarach polskich (w wersji popularnej *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny* (Karaś red. 2009) i wersji rozszerzonej: *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe* (Karaś red. 2011) powracam do wcześniejszego pomysłu. Możliwości popularyzacji wiedzy językoznawczej, jakie stwarza w tym zakresie Internet, są bardzo duże i warto je wykorzystać. Połączenie dźwięku, obrazu i słowa pisanego, możliwości linkowania, odsyłania do innych treści, itp. stwarzają doskonałą sytuację do plastycznego przedstawienia wielu zagadnień, w tym na ogół trudnych do popularyzacji zagadnień językoznawczych.

Opracowanie powyższe obejmujące na razie tylko język polski na Litwie jest planowane jako platforma internetowa oferująca odbiorcom:

- 1) teksty ilustrujące różne typy polszczyzny na Litwie z uwzględnieniem jej zróżnicowania terytorialnego, socjalnego i idiolektalnego w wersji dźwiękowej i zapisanej z profesjonalnymi komentarzami (wyjaśnieniami językowych zjawisk północnokresowych);
- 2) niekonwencjonalny sposób prezentacji zagadnień dotyczących Polaków na Litwie i ich polszczyzny dzięki zastosowaniu technologii internetowych (linki, dymki, mapy, filmy, udźwiękowane komentarze, wyszukiwarka);
- 3) wszechstronny opis polszczyzny na Litwie na tle historii i współczesnej sytuacji społeczności nią mówiącej, kontaktów z innymi językami współfunkcjonującymi obecnie i w przyszłości z językiem polskim na Litwie, z uwzględnieniem jej stanu współczesnego itp.

Przedmiotem opisu w przewodniku będzie funkcjonowanie różnych odmian polszczyzny w warunkach wielojęzyczności na Litwie, a będzie on oparty na wynikach badań polszczyzny przeprowadzonych na obszarze styku kilku języków, niezwykle ważnym kulturowo i historycznie. Podstawowy materiał badawczy będą stanowiły nagrania swobodnych rozmów i wywiadów kierowanych, a dopełnią go inskrypcje nagrobne zebrane na tym terenie, materiały archiwalne, statystyczne, historyczne itp.

Cele omawianego przewodnika są zasadniczo tożsame z celami już istniejących opracowań internetowych, a więc chodzi o:

- a) ukazanie w sposób popularny bogactwa i zróżnicowania polszczyzny na Litwie i jej związku z historią i kulturą regionu;
- b) uświadomienie szerokiemu gronu społecznemu statusu, historii, współczesnej sytuacji i stanu polszczyzny „litewskiej”;
- c) ukazanie miejsca i funkcji polszczyzny północnokresowej na Litwie i perspektyw jej zachowania.

Planowane opracowanie *Polszczyzna na Litwie – przewodnik multimedialny* – dokumentujące sytuację Polaków i języka polskiego używanego na Litwie, jego stan współczesny, cechy językowe, zróżnicowanie, funkcjonowanie różnych wariantów tej polszczyzny w warunkach wielojęzyczności na szerokim tle porównawczym – innych odmian polszczyzny północnokresowej – będzie metodologicznie i technicznie nawiązywało do już istniejących przewodników, co też ułatwi zarówno korzystanie z niego, jak i porównanie zgromadzonych materiałów. Ze względu jednak na specyfikę badanego obszaru, należy zmodyfikować nieco nie tyle strukturę przewodnika, co jego poszczególne działy.

Strona główna przewodnika będzie zawierała linki do następujących podstron:

1. Jak korzystać z przewodnika multimedialnego?
2. Litwa – obszar wielonarodowy, wielokulturowy i wielojęzyczny.
3. Geneza polszczyzny na Litwie i jej historia.
4. Mniejszość polska na Litwie – dzieje, liczebność, zmiany, stan współczesny.
5. Sytuacja języka polskiego na Litwie dziś.
6. Polszczyzna na Litwie – cechy, zakres i zasięg użycia, zróżnicowanie.
7. Teksty gwarowe.
8. Leksykon pojęć i terminów językoznawczych.
9. Wykazy i indeksy.
10. Literatura przedmiotu.
11. Link do strony internetowej Zakładu Historii Języka Polskiego Uniwersytetu Warszawskiego i do Centrum Polonistycznego Uniwersytetu Wileńskiego – projektodawców i wykonawców przewodnika.

Zgodnie z celami szczegółowymi przewodnika jego przedmiotem powinny być::

- 1) historia społeczności polskiej na Litwie, starsze i najnowsze dane statystyczne dotyczące liczebności Polaków, zaznaczające się tu tendencje spadkowe, tożsamość narodowa (zarówno na podstawie oficjalnych danych spisowych, jak i wypowiedzi informatorów);
- 2) zasięg terytorialny i funkcje polszczyzny dawniej (zwłaszcza w okresie międzywojennym, którzy informatorzy pamiętają z autopsji) i dziś;
- 3) czynniki warunkujące sytuację językową współczesną i dawną, konieczne dla zrozumienia stanu zachowania i funkcjonowania tych gwar, w szczególności przemiany narodowościowe na tym obszarze;
- 4) zmieniająca się szybko sytuacja socjolingwistyczna, uwarunkowana zmianami społecznymi, politycznymi i obyczajowo-kulturowymi;
- 5) jednojęzyczność (monolingwizm), dwu- i wielojęzyczność, różne typy bilingwizmu i polilingwizmu w przeszłości i obecnie;
- 6) zróżnicowanie polszczyzny na Litwie: geograficzne (Wileńszczyzna, Kowieńszczyzna, obszar jeziorosko-ignaliński, a w ich obrębie jeszcze dalsze podziały, np. część północna wokół Jeziorosów w większym stopniu nasycona wpływami litewskimi oraz część południowa w rejonie ignalińskim wzdłuż granicy z Białorusią ze znacznym oddziaływaniem gwar białoruskich), socjalne (w tym stanowe, pokoleniowe itp.), pokoleniowe i idiolektalne;
- 7) określenie swoistości gwar polskich badanego obszaru, zarówno w porównaniu z innymi polskimi zespołami gwarowymi na pozostałych terenach Kresów północno-wschodnich (Białoruś, południowa Łotwa), jak i na Kresach południowych. Porównanie to jest możliwe dzięki konfrontacji zebranego materiału językowego z istniejącymi już opisami różnych odmian języka polskiego na Białorusi (zwłaszcza na Bratsławszczyźnie sąsiadującej bezpośrednio z częścią arealu polskojęzycznego w rejonie ignalińskim na Litwie) i na Łotwie południowej, czyli w Łatgalii (dawne Inflanty Polskie) oraz polszczyzny na Ukrainie i w Rumunii (Bukowina).

Należy podkreślić, iż ze względu na szybko zmieniającą się sytuację socjolingwistyczną i odchodzenie przedstawicieli najstarszego pokolenia

użytkowników języka polskiego jest to rzeczywiście ostatni moment na eksplorację terenową i na opis polszczyzny północnokresowej używanej na tym obszarze styku kilku języków, niezwykle ważnym kulturowo i historycznie. Jest to bowiem odchodząca w przeszłość, odchodząca wraz z najstarszymi użytkownikami języka polskiego, ginąca enklawa polszczyzny.

Specyfika polszczyzny na Litwie funkcjonującej w otoczeniu wielojęzycznym, wielokulturowym i wielonarodowym wymaga przedstawienia szczegółowych zagadnień, typowych dla tego typu badań. Należy więc uwzględnić zagadnienia metodologii badań pograniczy językowych, nie tylko lingwistycznych, ale i interdyscyplinarnych, liczebności Polaków na Litwie, ich udziału procentowego wśród ogółu mieszkańców, instytucje, organizacje i stowarzyszenia polskie, polityczno-społeczne i kulturalno-oświatowe działające w państwie litewskim (skupione głównie na Wileńszczyźnie, rzadkie na pozostałych terenach państwa litewskiego), świadomość narodową na tle kwestii ogólnojęzykowych. Konieczne jest nakreślenie tła, ukazanie, z jakimi innymi językami polszczyzna współfunkcjonuje obecnie na różnych obszarach Litwy, z z jakimi współfunkcjonowała w przeszłości. Wymienić zatem należy przede wszystkim kontakt:

a) z językiem litewskim jako językiem urzędowym, państwowym od uzyskania przez Litwę niepodległości, w mniejszym zakresie z gwarami litewskimi;

b) z językiem białoruskim, głównie w jego odmianie dialektalnej – północno-zachodniej, tj. tzw. „prostej mowie”, sporadycznie ze standardem ogólnobiałoruskim;

c) z językiem rosyjskim, który do chwili rozpadu ZSRR był językiem urzędowym również w Litewskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej i do dziś pełni funkcję interdialektu, choć w coraz mniejszym zakresie, różnych narodowości zamieszkujących Litwę.

Język rosyjski na Litwie występuje w różnych wariantach. Po pierwsze, mamy tu do czynienia z rosyjskim językiem ogólnym uczonym jeszcze niedawno w szkole w czasach Związku Radzieckiego i rozpowszechnianym w mediach. Na ogół była to tzw. nowa „ruszczyzna radziecka”. Oprócz tego szerzył się w okresie ZSRR rosyjski język potoczny, odmiana mówiona upowszechniana także przez media oraz przez codzienny kontakt z Rosjanami przybywającymi z Rosji. Dodać do tego należy rosyjską gwarę staroobrzędowców od kilku wieków osiadłych w różnych częściach Litwy (dużo wsi starowierskich znajduje się na Kowieńszczyźnie i wokół Jeziorosów). Należy podkreślić, że polszczyzna pozostaje w kontakcie terytorialnym z językiem litewskim i białoruskim (głównie w wariantcie gwarowym), natomiast z językiem rosyjskim jest to na ogół kontakt pozaterytorialny (z wyjątkiem kontaktu z wsiami starowierskimi).

Dopiero po przedstawieniu całej skomplikowanej sytuacji języka polskiego na Litwie, wielojęzyczności jego użytkowników, problemy ściśle językowe, czyli zasięg polszczyzny, jej funkcje, jej cechy różniące ją od polszczyzny standardowej ogólnej i od innych wariantów terytorialnych, decydujące o jej specyfice. Warto również uwzględnić świadomość językową Polaków na Litwie czy kwestie stylizacji kresowej w wybranych utworach literackich (paraliterackich), np. w *Gawędach* Wincuka.

Przedstawione wyżej zagadnienia należy omówić wszechstronnie, np. przedstawiając liczebność Polaków na Litwie trzeba zwrócić uwagę na zmiany, jakie się w tym zakresie dokonały w XX wieku na tle zmian dotyczących całości

mieszkańców tych obszarów. Przytaczając dane liczbowe, należy wskazać też na problemy związane z interpretacją danych spisowych, na ich wiarygodność bądź problemy z jej uznaniem. Podobnie, omawiając kwestie świadomości narodowej i relacji do języka, należy wskazać na różnice, jakie się obserwuje w tym zakresie na różnych obszarach Litwy, omówić nie tylko dane pochodzące ze spisów powszechnych, ale też i wyniki badań terenowych. Dane o narodowości ze spisu powszechnego są bowiem tylko autodeklaracjami osób, na których wpływ mogą mieć (i mogły w przeszłości) różne czynniki. Rozbieżności między deklarowaną narodowością a językiem ojczystym są dziś – także na Litwie – coraz większe, choć jeszcze ciągle odsetek osób, które deklarują polską tożsamość i język polski jako ojczysty jest największy we wszystkich państwach na Wschodzie, gdzie mieszkają Polacy. Wynosi on bowiem w świetle ostatniego spisu powszechnego z 2011 roku 77,1%, choć widać tu wyraźnie tendencję spadkową w okresie powojennym (od 96,8% w 1959 roku, 92,4% w 1970 roku, 88,3% w 1979 roku i 80% w 2001 roku). Warto zatem przedstawić sytuacje zaobserwowane w terenie, dotyczące świadomości narodowej i używanego języka / używanych języków w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych, por. np.

- Polak – na co dzień (zwłaszcza w domu) mówi po polsku (na zewnątrz – na przemian z językiem litewskim i rosyjskim)
- Polak – w domu mówi „po prostu” (gwara białoruska)
- ni Polak ni Litwin – na co dzień używa obu języków (rzadziej polskiego), w dzieciństwie w domu mówiono tylko po polsku
- Litwin – ale deklaruje, że jego rodzice mówili tylko po polsku, on też w dzieciństwie mówił po polsku, obecnie na co dzień używa obu języków (rzadziej polskiego), Litwin, bo urodził się na Litwie i tu mieszka.

Warto podkreślić też, iż często pojawia się w wypowiedziach kategoria „mieszania/pomieszania” (*my mieszańce, my takie wymieszani jesteśmy, my mieszane*), padają określenia typu „czysty / akuratny / prawdziwy” w opozycji do: „nieczysty / nieakuratny / nieprawdziwy” Polak. Dodać należy, że pod tym względem sytuacja nie jest jednorodna na Litwie, inaczej przedstawia się na Wileńszczyźnie, na jedynym dotąd zwartym obszarze polskim, z większością polską, a inaczej na zanikających czy już zdeintegrowanych obszarach polskojęzycznych, takich jak Kowieńszczyzna czy obszar jeziorosko-ignaliński. Podobnie różny jest też stosunek Polaków litewskich do używanej przez siebie polszczyzny na różnych terenach Litwy. Często można się spotkać z negatywną oceną własnego języka, por. „niesprawiedliwie / nieczysto / nieprawidłowo rozmawiamy”, „nazywają nas żargony”. Tę różnorodność, ogromne zróżnicowanie sytuacji języka polskiego na Litwie warto uświadomić szerokim kręgom odbiorców planowanego przewodnika.

Omawiając współczesną sytuację polszczyzny na Litwie, należy zwrócić uwagę na zakres i zasięg terytorialny polszczyzny, jej prestiż, jej wartościowanie na tle innych języków, świadomość językową informatorów, typy bilingwizmu i polilingwizmu informatorów, na jej funkcje, nieco odmienne na różnych obszarach.

Polszczyzna funkcjonuje na Litwie jako:

- 1) język domowy (oprócz południa Wileńszczyzny z „mową prostą” w domu) i wewnątrzrodowiskowy;

- 2) interdialekt, język części kontaktów zewnętrznych, np. z gośćmi z Polski (na obszarze ejszysko-solecznickim, gdzie językiem domowym jest „mowa prosta”);
- 3) język wykładowy w szkołach na różnych poziomach nauczania (od przedszkola po szkołę wyższą – Uniwersytet Polski zarejestrowany jako Universitas Studiorum Polona Vilnensis, także dwie polonistyki w Wilnie na Uniwersytecie Wileńskim i Wileńskim Uniwersytecie Pedagogicznym);
- 4) język liturgiczny w Kościele Rzymskokatolickim (Mszy św., nabożeństw, katechez);
- 5) język komunikacji publicznej w różnych instytucjach i organizacjach życia społeczno-polityczno-kulturalnego, a więc język prasy, radia („Znad Wilii), polskich programów telewizyjnych, koncertów, przedstawień teatralnych itp.

Nie uzyskała natomiast polszczyzna – mimo takich możliwości – funkcji pomocniczego języka urzędowego w miejscowościach i rejonach zamieszkałych zwarcie przez Polaków, w których stanowią oni większość (rejon wileński i solecznicki).

Ważnym uzupełnieniem przewodnika, podobnie jak istniejących witryn internetowych poświęconym gwarom Polski etnicznej, będzie *Leksykon pojęć i terminów dialektologicznych i socjolingwistycznych*. Znajdą się tu przede wszystkim hasła wyjaśniające terminy dialektologiczne i socjolingwistyczne, użyte w opisie polszczyzny na Litwie, jej cech i zasięgu np. hasła poświęcone akaniu, ukaniu, akcentowi (ze względu na wielość przykładów ilustrujących odmienny od polszczyzny ogólnej akcent oksytoniczny czy proparoksytoniczny), bezokolicznikowi (np. na *-arc* typu *darć, umarć*), wtórnym palatalizacjom, regionalnym przyrostkom czy bili- i polingwizmowi. W części opisowej znajdują się linki do odpowiednich haseł leksykonu, dzięki czemu odbiorca będzie mógł szybko zapoznać się nie tylko z definicją danego terminu, ale i z dokładniejszym opisem danego zjawiska. Ułatwiać zrozumienie w szybkim zrozumieniu treści pomogą natomiast krótkie definicje zawarte w „dymkach”.

Polszczyzna na Litwie – przewodnik multimedialny obejmie materiał językowy z 60 miejscowości położonych na głównych obszarów polskojęzycznych na Litwie. Są to przede wszystkim wsie i miasteczka, rzadziej miasta rejonowe (które również nie są wielkie, np. Święciany, Jeziorosy). Uwzględnione tu zostaną:

- 1) Wileńszczyzna: rejon wileński, szyrwincki, molacki, solecznicki, trocki, święciański;
- 2) Kowieńszczyzna: okolice Janowa, Wilkomierza, Kowna, Kiejdan, Lauda (tj. rejon janowski, wilkomierski, kowieński, kiejdański, poniewieski, częściowo rosieński);
- 3) obszar jeziorosko-ignaliński: okolice Mejkszt, Ignalina, Wisaginy, Smołów, Jeziorosów (tj. rejon ignaliński i jezioroski).

Konieczne będzie również zwrócenie uwagi na inny typ stratyfikacji polszczyzny litewskiej, przede wszystkim na jej zróżnicowanie socjalne, nieco odmienne na różnych obszarach Litwy. Wyróżnia się tu zwłaszcza Kowieńszczyzna z trzema wariantami socjalnymi: język potomków dawnego ziemiaństwa i inteligencji, język potomków drobnej szlachty i język potomków chłopów. Co prawda, wariant ludowy (chłopski) i drobnoszlachecki nie różnią się znacząco pod względem cech czysto językowych, jednak widoczne są różnice w etykietce językowej, w mentalności itp. Na

Wileńszczyźnie i na obszarze jeziorosko-ignalińskim potomków drobnej szlachty jest zdecydowanie mniej, stąd też wariant drobnoszlachecki jest mało wyrazisty.

Zasadne wydaje się również przedstawienie poglądów badaczy na genezę i chronologię powstania polszczyzny na Litwie (północnokresowej), na jej substrat litewsko-białoruski. Najczęściej w literaturze wymienia się następujące źródła polszczyzny na wsi litewskiej:

a) zapożyczenie jej z dialektu kulturalnego; b) upowszechnianie jej przez zaścianki szlacheckie; c) polonizacja chłopstwa litewskiego (bezpośrednia lub pośrednia – przez etap białorutenizacji); d) osadnictwo polskie.

Warto też zwrócić uwagę na ogromne zróżnicowanie idiolektalne w obrębie wyróżnionych wariantów socjalnych i geograficznych.

Podobnie jak w obu witrynach internetowych poświęconych gwarom tu również przewidujemy zamieszczenie tekstów w wersji dźwiękowej i zapisanej wraz z podstawowymi informacjami o informatorze, danych o badanych wsiach, ich historii i współczesności. Przykładowo – w opisie wsi będziemy uwzględniać nazwę polską jako pierwszą (także jej warianty), jako drugą nazwę litewską, następnie dane administracyjne (rejon, powiat), położenie geograficzne, przynależność przed II wojną światową do Polski lub Litwy, parafię (wraz z uwagami o języku nabożeństw) i krótką charakterystykę miejscowości (skład narodowościowy, używane języki itp.), por.

Nazwa wsi: polska: Datnów; litewska: Dotnuva. **Rejon:** kiejdański (Kedainiai).

Powiat (apskritis): Kowno (Kaunas). **Położenie:** 8 km na zachód od Kiejdan.

Przed II wojną światową miejscowość należała do Republiki Litewskiej.

Parafia: Datnów (rzymskokatolicka). Msze św. tylko po litewsku.

Krótką charakterystyką miejscowości: Datnów to miasteczko, do którego przenieśli się mieszkańcy sąsiednich wiosek. Mieszkają tu Litwini (większość) i Polacy (w mniejszości). Polszczyzną posługują się (i to w ograniczonym zakresie) tylko przedstawiciele najstarszego pokolenia. Na co dzień używany jest język litewski. Większość mieszkańców zna też (przynajmniej biernie) język rosyjski.

W opisie dziejów miejscowości planujemy uwzględnienie informacji o zmianach nazwy, jeśli takie się dokonały, o odpowiednikach polskich, litewskich i innych, ewentualnie o etymologii, np. przy opisie historii miasteczka Landwarów w rejonie trockim zostaną uwzględnione informacje, iż pierwotnie w miejscu obecnego Landwarowa była wcześniej osada Pietuchowo. Omówione zostanie pochodzenie nazwy (niemieckie), jej różne wersje polskie i litewskie (*Littawarów*, *Liutawarow*, *Litavoriškes*, *Lietuwaryszki*, *Landwerow*, *Landwerów* oraz *Landvare*), przynależność przed II wojną światową danej miejscowości do Polski i jej ówczesna nazwa urzędowa (Landwarowo). Znajdą się tu również, jeśli będzie możliwe uzyskanie takich danych, informacje o właścicielach, np. Landwarów zmieniał często właściciele. Należał m.in. do rodzin Kuncewiczów, Sapiehów, Naruszewiczów, do wileńskiego zakonu benedyktynów, Chodkiewiczów, Francuzewiczów, Hryniewiczów, Dąbrowskich. W 1850 r. nabył go wraz z małym zamkiem z XVII wieku oraz 4 folwarkami Józef Tyszkiewicz, który zmienił nazwę Pietuchowa na Landwarów. Uwzględnione zostaną także inne, istotne dla rozwoju miejscowości dane, np. o dawnych połączeniach kolejowych, np. Landwarów otrzymał w 1862 r. połączenie kolejowe, a na węźle krzyżują się linie do Wilna i St.Petersburga, Kowna i Kaliningradu oraz Warszawy. W opisie regionu będziemy uwzględniać informacje o jego położeniu,

krajobrazie (geografia regionu), granicach, np. granice Wileńszczyzny są trudne do ustalenia, jest ona bowiem rozumiana albo szeroko (utożsamiana niekiedy z terenem Kresów północno-wschodnich) albo wężiej jako obszar wokół Wilna (głównie rejon wileński, solecznicki, częściowo trocki, święciański i szyrwinski). Planujemy również przedstawienie współczesnej sytuacji etniczno-językowej (liczba i / lub odsetek Polaków, używane języki, ich funkcje itp.) oraz historii regionu ze szczególnym uwzględnieniem przynależności państwowej, dziejów społeczności polskiej itp.

Polszczyzna na Litwie – przewodnik multimedialny adresujemy do wszystkich zainteresowanych językiem, kulturą i historią Polaków na Litwie, do wszystkich, którzy aktywnie korzystają z Internetu. Mamy też nadzieję, że tak pomyślany przewodnik przyczyni się do upowszechnienia języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego Kresów północno-wschodnich.

Bibliografia

- Dawlewicz M., 2013, *Sytuacja języka polskiego na dawnych kresach północno-wschodnich*, „Poradnik Językowy“ nr 8, s. 13-32.
- Geben K., 2010, *Sytuacja językowa Polaków wileńskich*, „Poradnik Językowy” z. 2, 70-83.
- Garczyńska J., Karas' H., 2006, *O projekcie multimedialnego przewodnika „Gwary polskie. Język – historia – kultura”*, „Prace Filologiczne” LI, s. 163-170.
- Karas' H., *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa-Puńsk 2002.
- Karas' H., *O badaniach sytuacji i stanu polszczyzny na Litwie na pograniczu litewsko-lotewsko-białoruskim*, „Prace Filologiczne” 2013, LXIV, cz. 1, s. 111-127.
- Karas' H. (red.), 2009, *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*, [w:] www.gwarypolskie.uw.edu.pl
- Karas' H. (red.), 2011, *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe*, [w:] www.dialektologia.uw.edu.pl
- Krasowska H., 2012, *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*, Warszawa.
- Kurzowa Z., 1993, *O mowie Polaków na kresach wschodnich*, Kraków.
- Mędeńska J., 1999-2001, *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*, t. I-III, Bydgoszcz.
- Smułkowa E. (red.), *Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność*, Warszawa
- Rieger J. (red.), „Język polski dawnych Kresów Wschodnich”, t. 1-4, Warszawa 1995-207, t. 5, red. K. Czarnecka, E. Dzięgiel, D. Kowalska, Warszawa 2012.

How to popularise knowledge about the Polish language of the historical north-eastern borderlands (Kresy): on the usefulness of “The Polish language in Lithuania” multimedia guide

Summary

The article presents plans for a multimedia guide, “The Polish language in Lithuania”, specifying its purpose, functions to be performed, and the role to be played among the Polish diaspora in what was historically Poland’s north-eastern borderlands. A detailed description is provided of the planned contents of the popular guide, which will draw on recordings of informal conversations and interviews, gravestone inscriptions reproduced from numerous cemeteries in the region, and archival documents. The goal is for the guide to offer a popular presentation of the richness and diversity of the Polish language used in Lithuania, and its links to the history and culture of the region. The authors’ intention is to bring home to the general public the status, history and the contemporary condition of the “Lithuanian variety” of the Polish language.